

► Rossumse verzetsstrijder Jan Vos herdacht

‘Nóóit heeft onze vader iets verteld. Helemaal niets!’

Dit is het verhaal van Jan Vos, de Rossumse oprichter van warenhuis Vos, die als verzetsstrijder in de Tweede Wereldoorlog het leven van velen redde en dat met zijn eigen gruwelijke dood in een concentratiekampen moest bekopen.

Annette Bussmann
Rossum

Als in 1941 een grote stroom gevluchte Fransen uit Duitse krijgsgevangenkampen op gang komt, staan burgers op om hen te helpen bij een veilige terugtocht naar hun vaderland. Onder hen Jan Vos en Gerard Bossink van de melkfabriek. Paul Vos (86): „Onze vader ontfermde zich over hen. Hij voorzag ze van kleren, zodat ze er als gewone burgers uitzagen. Soms brachten ze de nacht bij ons thuis door.”

In de nacht van 18 op 19 december 1942 gaat het gruwelijk mis. Jan Vos wordt door de Duitsers van zijn bed gelicht en met een overvalwagen naar de gevangenis onder het oude stadhuis in Oldenzaal gebracht. Uit het dagboek van historicus Willem Dingeldein, die over de Rossumse mannen schreef:

“Twee heeren kwamen in de winkel en vroegen of Vos een paar Joden in veiligheid kon brengen. Vos antwoordde: ‘Met dergelijke praktijken laat ik mij niet in.’ Wat later: ‘Of hij een paar gevluchte krijgsgevangenen wilde helpen?’ Vos: ‘Breng ze maar hier!’”

De toenmalige burgemeester van Weerselo Scholtens schrijft in zijn dagboek:

“Hedennacht is de winkelier J. Vos

te Rossum, gearresteerd en weggevoerd. Deze arrestatie staat in verband met zijn verleende hulp aan ontvluchte Fransen en krijgsgevangenen. Een nobel doch gevaarlijk werk. Mogelijk is dat Vos alleen op een vermoeden is gearresteerd. Allen die Vos kennen, weten dat hij zal zwijgen en zijn medehelpers zijn er zeker van dat zij van hem geen gevaar behoeven te duchten. Ik hoop van ganscher harte dat deze moedige menslievende vaderlander spoedig zal wederkeren. Daar men er van Duitsche of Duitschbeviende zijde heel goed toe in staat is bepaalde menschen er in te laten loopen, door hen b.v. ‘s nachts door pseudo-vluchtelingen te laten bezoeken, heb ik mijn veldwachters en allen die regelmatig hulp aan krijgsgevangenen verlenen terstond laten waarschuwen erg voorzichtig te zijn.’

Zoon Paul Vos: „Nóóit heeft onze vader iets verteld. Helemaal niets! Anders waren de anderen ook wel opgepakt.” Waarom uitgerekend Jan Vos het moest ontgelden? Nelly Vos: „Misschien omdat hij

De familie heeft de resten van het kamp meerdere keren bezocht

– Paul Vos

als vader van zes kinderen het grootste gezin had. Dat raakt.”

Barbaarse arbeid

Jan Vos verkast van Oldenzaal naar Arnhem en via concentratiekamp Vught en doorgangskamp Amersfoort belandt hij in één van de ergste kampen: Natzweiler, hoog in de Vogezen. „Natzweiler was een zogeheten Nacht und Nebel-kamp”, duidt Paul Vos. Op een 800 meter hoge bergtop in de Elzas verdwenen ze letterlijk en figuurlijk in ‘nacht en nevel’ om zich dood te werken – barbaarse arbeid, slaag en weinig voedsel.

„Door het boek van Natzweiler-overlevende Floris Bakels te lezen kon ik me een voorstelling maken van wat onze vader meemaakte. De familie heeft de resten van het kamp meerdere keren bezocht. Even indrukwekkend als vreselijk.”

Jan Vos moest er rood graniet uit de rotsen hakken. Stenen die Adolf Hitler wilde gebruiken voor bouwwerken in Berlijn, waarvan hij na het winnen van de oorlog zijn nieuwe wereldhoofdstad Germania wilde maken.

Oplichter

Kort na de bevrijding wordt de familie nog een keer vals belaagd door wat Paul Vos noemt ‘een oplichter’. Jan zou onderweg zijn naar huis. Buren versieren de straat en staan bij de melkfabriek klaar met een ontvangstrede. De

met Stolperstein

zes jonge kinderen Vos turen elke dag de straat af.

Maar Jan komt nooit thuis. Dat hoort de familie van de Oldenzaals verzetsstrijder Chris Gelderman, die in meerdere kampen vastzat, waaronder Natzweiler, en wel naar huis terugkeerde. Ziek door tbc en tyfus is de Oldenzaler te zwak om te spreken. Als hij rond Pinksteren iets hoort over Jan Vos zegt hij: „Maar Jan Vos is allang dood.”

Stille getuigen

Het Rode Kruis laat de familie vervolgens weten dat Jan op 22 januari 1944 van honger, kou en uitputting op de leeftijd van 41 jaar in het kamp het leven liet. Zijn trouwen zijn zegelring zijn de enige

stille getuigen van zijn afschuwelijke verblijf in het kamp.

Er zijn brieven die Jan schreef, waarschijnlijk meest tijdens zijn verblijf in de gevangenis van Arnhem. Zijn vrouw Suzan bewaarde ze. Vlak voor haar overlijden moest oudste zoon Jan haar plechtig beloven ze te vernietigen. „Jan had daar moeite mee. Maar als je het in de tijd van toen plaatst is mijn moeders reactie te begrijpen”, zegt Paul. Jan heeft tenslotte de brieven verscheurd en verbrand.

■ Bronnen: Vereniging Heemkunde Oalde gemeente Weerselo, archief Weerselo/Dinkelland, site oorlogsdoden Dinkelland en familie Vos.

▲ De ceremonie ter gelegenheid van het plaatsen van en Stolperstein ter nagedachtenis aan Jan Vos. Bij de ceremonie waren ook twee zoons van Jan aanwezig, Louis (87) en Paul (86), in rolstoel en met wandelstok. FOTO

CEES ELZENGA

Stolperstein voor Jan Vos

Op de plek waar Jan Vos zijn warenhuis runde, sinds januari officieel de Jan Vosstraat, legde achterkleinkind Tess afgelopen zaterdag een Stolperstein. Klein dochter Anne Wilms-Vos was initiatiefneemster voor het leggen van de gedenksteen. Op een zaterdagmiddag in maart kwam ze naar het huis van haar oom Louis, zoon van Jan Vos, en zijn echtgenote Nelly Vos. Dat doen ook Jans zoon Paul, zijn schoonzus Annie Vos (de weduwe van Jan Vos jr.), en enkele

van hun kinderen. Samen met Mariët Blokhuis en Maria Löbker-Ribbert van de vereniging Heemkunde Oalde gemeente Weerselo, die voor de steen zorgden, en Anny Masselink van de werkgroep Dodenherdenking Rossum, vertellen ze over Jan Vos. Jan Vos werd in 1949 postuum onderscheiden met de hoogste Franse onderscheiding: het Ere-kruis van het Legioen van Eer, en daarnaast met het oorlogskruis Croix de Guerre.